

Zülfü Livaneli'nin "Kardeşimin Hikâyesi" Romanındaki Rusizmlerin Deyişsel ve Kurgusal Bağlamda İncelenmesi

Yrd. Yrd. Doç. Dr. Murat Uluoğlu

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü
muratuluoglu@hotmail.com

Özet

Zülfü Livaneli'nin "Kardeşimin Hikâyesi" romanının iki farklı planda kurgulandığı görülmektedir. Birinci öykü anlatıcı konumundaki kahramanın çevresinde yaşanan ve doğrudan okuyucuyu etkilemesi beklenen şaşırtıcı bir olayla başlar. Anlatımla eş zamanlı yaşanan bu olay esas öykünün aktarılmasında önemli bir işlev üstlenmiştir. Kahraman, kardeşimin hikâyesi olarak adlandırdığı esas öyküde geçmiş yaşamından bir kesiti anlatır. Bu hikâye anlatıcının Sovyetler Birliğindeki yaşamını içermektedir. Romanda kahramanın Sovyetler Birliğindeki deneyimlerinden aktardığı çok sayıda rusizm dikkat çekmektedir. Dilsel ve kültürel öğeler biçiminde karşımıza çıkan bu rusizmler genellikle sahne oluşturma amacıyla ifade aracı olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte deyişsel ve kurgusal bağlamda da önemli işlevler üstlenmişlerdir. İncelemeye konu olan rusizmlerin önemli bir kısmını Rusça ifadeler oluşturmaktadır. Bu ifadeler romanda bazen çeviri yazı bazen harf çevirisi bazen de doğrudan Rusça biçimleriyle verilmiştir. Böylece kahramanın kültürel ve dilsel alanda yaşadığı yabancılık duygusu çeşitli düzeylerde vurgulanmıştır. Bu durum özellikle Rusça bilmeyen okurda benzer duygular yaratmak amacıyla kullanılan deyişsel bir yöntem olarak dikkat çekmektedir. Önemli bir kısmını anlatıcının Rus edebiyatından alıntılacağı eser ve kahraman adlarının oluşturduğu kültürel alandaki rusizmlerin de kurgusal açıdan önemli işlevler üstlendiği görülmektedir. Bu durum özellikle Rus edebiyatına yönelik göndermelerde ve bu yolla yapılmak istenen çağrışımlarda dikkat çekmektedir. Kurgusal planda değerlendirildiğinde, söz konusu çağrışımların romanda işlenen öykülerin gelişimi ve çözümüyle ilgili önemli ipuçları verdikleri görülmektedir. Kahramanın Sovyetler Birliği izlenimleri, orada yaşadığı iletişim sorunu, Rus edebiyatına yaptığı göndermeler "psikolojik gerilim" türündeki romanın dokusunun oluşmasında önemli bir rol oynar. Bu veriler ışığında rusizmlerin romanın deyişsel ve kurgusal yapısına hangi düzeyde etkide bulunduğu incelenecektir. Böylece deyişsel yöntemlerin kurgusal plandaki işlevleri belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Deyişbilim, Kardeşimin Hikâyesi, kurgu, rusizm, Zülfü Livaneli.

An Analysis of the Russianisms in the Novel "Kardeşimin Hikâyesi" by Zülfü Livaneli in the Context of Stylistics and Fiction Abstract

The novel "Kardeşimin Hikâyesi" fictionalized in two different plans. The first story begins with an amazing event which occurred around the hero/narrator of the novel and which is expected directly affects the reader. This event, which occurred simultaneously with the narrative, has played an important role in the transferring of main story. Hero

tells about the part of his own life in the main story which called "my brother's story". This story involves the narrator's life in the Soviet Union. In the novel there are too many russianisms which are quoted from the experience of hero in the Soviet Union. These russianisms which appear in the form of linguistic and cultural elements, are often used as a means of expression in order to create a scene. These russianisms undertook important functions in the stylistic and fictional context as well as. The significant part of these russianisms which are subjected to our examination, are composed of Russian expressions. In the novel these expressions are given sometimes in the form of transcription, sometimes in the form of transliteration and sometimes directly by Russian forms. Thus the feeling of strangeness of hero in the cultural and linguistic area, is emphasized at various levels. This case stand out as a stylistic method that especially used to evoke similar feelings on readers who do not speak Russian. It seems that, russianisms in the cultural field which consists of the quotes from Russian literature (name of the heroes from Russian literature and the name of the Russian literary works) have an important functions in fictional pattern. This case especially seem in the references to Russian literature and in the associations created by this way. In fictional pattern, these associations give an important clues about the progress and epilogue of issues of the novel. The narrator's impressions about the Soviet Union, the communication problem and the references to Russian literature have an important role in the formation of the structure of this "psychological thriller" novel. In considering these findings the effect level of these russianisms on the stylistic and fictional structure of the novel will be examined. Thus, the function of the stylistic methods on the fictional background will be studied to determine.

Keywords: Fiction, Kardeşimin Hikâyesi, rusianizm, stylistics, Zülfü Livaneli

Giriş

Zülfü Livaneli'nin psikolojik gerilim türünde kaleme aldığı Kardeşimin Hikâyesi romanı deyişsel ve kurgusal açıdan ilginç yapısıyla dikkat çekmektedir. Dil, kültür ve edebiyat öğeleriyle örülü romanda iki farklı öykü anlatılmaktadır. Birinci öykü anlatıcı konumundaki kahramanın yakın çevresinde gerçekleşen ve doğrudan okuyucuyu etkilemesi beklenen şaşırtıcı bir cinayeti konu almaktadır. Bu cinayetin esas öyküyle içerik bakımından herhangi bir ilişkisi yoktur. Fakat anlatımla eş zamanlı yaşanan bu olay esas öykünün aktarılmasında kurgusal açıdan önemli bir işlev üstlenmiştir. Kahramanın kendi geçmişinden bir kesiti anlattığı ve "kardeşimin hikâyesi" olarak adlandırdığı bölüm ise esas öyküyü oluşturmaktadır. Aynı zamanda romana da adını veren bu öykü, anlatıcının Sovyetler Birliğindeki maceralarını içermektedir. Sovyetler Birliği, Kardeşimin Hikâyesi romanında mekânsal kurgunun en önemli parçasıdır. Bununla bağlı olarak romanda çok sayıda rusizme yer verilmiştir. Rus dili, kültürü ve edebiyatına ait öğeler biçiminde karşımıza çıkan bu rusizmler, genellikle sahne oluşturmak amacıyla ifade aracı olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte deyişsel ve kurgusal bağlamda da önemli işlevler üstlenmişlerdir. Edebi eserlerde yabancı dil, kültür ve edebiyatlardan alıntı yapılması yazarların sıklıkla başvurduğu bir anlatı yöntemidir. Kardeşimin Hikâyesi romanı da bu çerçevede değerlendirildiğinde dikkat çekici veriler ortaya çıkmaktadır.

Romandaki Rusizmler genel olarak Rus dilinden eklentiler, egzotizm ve Rus edebiyatına göndermeler başlıkları altında incelenebilir.

1. Rus dilinden eklentiler

Romandaki rusizmler arasında Rusça sözcük ve ifadeler önemli bir yer tutmaktadır. Yabancı dil öğelerinin edebi eserlerdeki bu türden kullanımı Rus dilbiliminde *ino yazıçnoye vkraplenie* 'yabancı dil eklentisi' olarak adlandırılmaktadır. Bu terim ilk kez A. A. Leont'yev tarafından kullanılmıştır. Leont'yev'e göre yabancı dil eklentileri "yabancı dildeki ses ve/veya grafik, dilbilgisel biçim özellikleriyle yansıtılan sözcükler"dir (Leont'yev'den aktaran Novojenova, 2012). S. Blahov ve S. Florin de yabancı dil eklentilerini, edebi metindeki işlevleri doğrultusunda "yazar tarafından metne otantiklik katmak, bir bilgelik rengi, havası veya etkisi oluşturmak, bazen de komiklik veya ironi nüansı vermek için orijinal metne yabancı olan dildeki yazılış biçimiyle veya sözdizimsel ya da biçimsel değişiklik yapılmadan transkripsiyonu verilen sözcük ya da ifadeler" (S. Blahov ve S. Florin'den aktaran Norlusenyan, 2010) olarak tanımlar. Yabancı dil eklentileri genel anlamda alıntı (başka dilden alınan) sözcükler kapsamında değerlendirilir (Geranina, 2007, s. 38; Norlusenyan, 2010, s. 63). Bu görüş geniş bakış açısına göre tutarlıdır. Fakat yabancı dil eklentilerinin bilinen anlamdaki alıntı sözcüklerden bazı önemli farklılıkları vardır. Çeşitli sebeplerle yabancı dillerden alınan sözcükler zamanla özümşenerek alıcı dilin söz varlığına girerler. Böylece söz konusu dilin parçası olurlar. Yabancı dil eklentileri ise eklendiği dilin söz varlığına girmezler ve kullanımları tek seferliktir (Listrova, 1976, s. 28). Yabancı dil eklentileri açıklamalı sözlüklerde hatta yabancı kökenli sözcükler sözlüğünde bulunmazlar (Manina, 2010). Yabancı dilden eklentilerin en önemli işlevi deyişsel planda ortaya çıkmaktadır: Yazar tarafından esere bilinçli olarak eklenen bu öğeler bireysel üslubun belirgin özelliği haline gelerek edebi metinde önemli ve etkili bir deyişsel yöntem işlevinde kullanılırlar. Metne yabancı dil öğesinin girmesi doğası gereği geleneksel olmayan bir yöntemdir ve bu yüzden etkili ve özel bir işlev yüklenmiştir. Eserde belirgin bir yabancı atmosferi yaratma gerekliliğinden doğarlar. Bununla birlikte yabancı dilden alıntı olmadan yazarın düşüncesini tam anlamıyla aktaramayacağı durumlarda ise metnin anahtar parçası işlevini de yüklenirler (Manina, 2010).

Edebi eserlerde yabancı dil eklentilerinin kullanılmasında özellikle yabancı karakterlerin kendi aralarında anadillerindeki konuşmanın tüm özgünlüğüyle aktarılması amaçlanmaktadır. Böylece alıntı yapılan dilin milli – kültürel özellikleri metne taşınmış olur. Bu durum tek metinde farklı iletişim sistemlerinin kullanılması kapsamında ele alınır: Bunlardan ilki esas yani yazarın anadilindeki iletişim sistemidir, ikincisi ise özel işaretlerle sunulan yabancı dildeki yardımcı iletişim sistemidir. Bu iki sistem bazen birbirleriyle yakınlaşır [iç içe girer] bazen de birbirlerine karşıtlık oluştururlar [birbirlerinden tamamen ayrılırlar]. Bu sayede ek çağrışım dizisi ortaya çıkar, yeni anlamsal açılar oluşur ve estetik vurgu yeniden kurulur. Yakınlaşmaya üst düzeyde de olsa iki sistemin işaretleri hiçbir zaman karışmaz (Manina, 2010). Böylece kendi dillerinde konuşan karakterlerin iletişimi en doğal biçimiyle yansıtılmış olur.

Anadili, eserin yazıldığı dil olan karakterin yabancı dilde konuşmasıyla da esere yabancı dil eklentileri girmiş olur. *Kardeşimin Hikâyesi* romanındaki yabancı dil eklentileri (Rusça eklentiler) de bu kapsamda kullanılmıştır. Rus dilinin ve kültürünün çeşitli özelliklerini

yansıtan bu eklentilerin, yabancı bir ülkeyi betimlemek ve yabancı dil (Rusça) bilmemekten kaynaklanan iletişim sorunlarını vurgulamak için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Rusça eklentiler romanda değişik biçimlerde (sözcük, sözcük birleşimi, tümce, atasözü, özel isim vs.) yer almaktadır. Genel olarak bakıldığında edebi metinlerdeki yabancı dil eklentilerinin çok farklı işlevlerde kullanıldığı görülmektedir. Burada özellikle deyişsel işlev ön plana çıkar. Deyişsel renk katmak amacıyla esere eklenen bu öğeler çeşitli gruplara ayrılarak incelenebilir:¹

Yer belirtme işlevi

Bu grupta yabancı bir ülkeye ait coğrafi terimlerden oluşan sözcük veya ifadeler yer alır. Yazar gerçekliğin daha belgesel bir sunumla aktarılması için otel, sokak vs. gibi yer adlarını bazen okunuşuyla bazen de orijinal biçimiyle verir. Böylece kurgunun en önemli dekorasyon ögesi olan yer betimlemesi gerçeğe en yakın biçimde canlandırılmış olur. Yabancı dildeki yer adlarının kullanılması yazarın veya kahramanın söz konusu yerlerle ilgi düzeyini de gösterir:

Kardeşimin Hikâyesi romanındaki yurt dışı sahnelerinin büyük bölümü Beyaz Rusya'da geçmektedir. Bu ülkenin orijinal dildeki adı olan *Belarus*, romanda sadece bir kere kullanılmıştır: "Telefon, telefon pajalusta, Borisov, Belarusya, spasiba" (Livaneli, 2013, s. 267). Sadece Türkçe okunuşu verilen bu cümlede *Belarus*'un yanlış kullanımı dikkat çekmektedir. Belarus yerine *Belarusya* sözcüğünün kullanılması ve cümlenin tamamlanmamış yapısı kahramanın Rusça bilgisinin yetersizliğini açık bir biçimde yansıtmaktadır. Romanda *Borisov* (Livaneli, 2013, s. 129 vd.), *Minsk* (Livaneli, 2013, s. 87 vd.), *Moskova* (Livaneli, 2013, s. 206 vd.), *Soçi* (Livaneli, 2013, s. 207 vd.), *Grozni* (Livaneli, 2013, s. 254 vd.) gibi şehir adları Türkçe okunuşlarıyla verilmiştir.

Romanda, kültürel ve toplumsal açıdan Rusya tarihinde simgesel öneme sahip bazı kurum, cadde adlarına da yer verilmiştir. Özellikle başkent Moskova'dan bahsedilirken önemli detaylar göze çarpmaktadır. Örneğin Rusya'nın dünya çapında üne sahip *Bolşoy Teatr* "Bolşoy Tiyatrosu" Rusların da kullandığı gibi kısaltılarak sadece *Bolşoy* (Livaneli, 2013, s. 98) biçiminde verilmiştir.

Romanda tüm Sovyetler Birliğinin en önemli havaalanlarından olan Moskova'daki *Şeremetyevo* havaalanının (Livaneli, 2013, s. 210 vd.) da adı geçmektedir.

Çarlık Rusya'sından günümüze kadar Moskova'nın her zaman en önemli caddelerinden olan *Tverskaya ulitsa* 'Tver Caddesi' Rusların kullandığı gibi kısaltılarak *Tverskaya* (Livaneli, 2013, s. 280) biçiminde verilmiştir. Ayrıca caddenin adının Sovyetler Birliği döneminde Gorki olduğu da belirtilmektedir.

Sovyetler Birliği döneminde Moskova'nın en önemli alışveriş merkezlerinden olan *GUM* (Livaneli, 2013, s. 280) (*Glavnyy universal'nyy magazin* 'Ana alışveriş merkezi') da yine kısaltılmış biçimiyle verilmiştir. *GUM* ayrıca siyasal ve kültürel açıdan Moskova'nın en önemli simgesel yapılarından biridir.

Sovyetler Birliğinin son dönemindeki uluslararası ticaret politikaları doğrultusunda kurulan *Tsentr mejdunarodnoy torgovli* 'Uluslararası ticaret merkezi' bünyesindeki "*Mejdunarodnaya*

oteli" (Livaneli, 2013, s. 297) (*Mejdunarodnaya gostinitsa* 'Uluslararası Otel') de romanda yer almaktadır.

Anlatıcının olay örgüsü içinde betimleme amacıyla kullandığı Rusça yer adları çeviri yazı kurallarına göre verilmiştir. *Belarusya* sözcüğünün ise kahramanın bozuk Rusçasını göstermek amacıyla yanlış yazıldığı anlaşılmaktadır. Bunun dışında Türkçe çevirileriyle verilen yer adları da vardır: *Kızıl Meydan* (Livaneli, 2013, s. 280) *Lenin Mozolesi* (Livaneli, 2013, s. 280), *Moskova Üniversitesi* (Livaneli, 2013, s. 131).

Yerel renk (couleur locale) katma işlevi

Bu grupta anlatıcının yabancı lezzet deneyimini okura aktaran milli yiyecek ve içecek adları yer alır. *Yerel renk* katmak amacıyla esere eklenen bu öğeler aynı zamanda ait olduğu milletin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını da gösterir.

Rusların en çok tükettiği içki türünden olan votka romanın birçok yerinde geçmektedir. Votkadan bahsedilirken özellikle *Russki standart* (Livaneli, 2013, s. 173 vd.) ve *Stolichnaya* (Livaneli, 2013, s. 291) markalarının kullanıldığı görülmektedir. Her iki marka adı da şişelerindeki gibi İngilizce çeviri yazı kurallarına göre yazılmıştır.

Romanda Rus mutfak kültürünün geleneksel yiyeceği *borşç* çorbası, Türkçeleşmiş biçimiyle *borç* (Livaneli, 2013, s. 279) olarak yer almaktadır. Ayrıca Rusların en çok tükettiği yiyeceklerden olan lahana ve patatesin de betimleme işlevine katkısı dikkat çekmektedir.

Ses ahengi oluşturma işlevi

Bu grupta esere değişik ve hoş bir ses katma amacıyla kullanılan yabancı sözcük ve ifadeler yer alır. Yazar eserdeki iletişim sürecinin belirli bir anında konuşmanın sıradan sınırlarının dışına çıkarak yabancı seslere (yabancı sözcük ve tümce) yönelir. Böylece, ifadenin içeriğinden çok ses değeri ön plana çıkarılarak estetik bir algı yaratılmış olur. *Kardeşimin Hikâyesi* romanında Mehmet karakterinin bazen doğrudan kendisinin söylediği bazen de başkaları tarafından söylenen Rusça sözcük ve tümceler vardır. Bu sözcük ve tümceler çeviri yazı, harf çevirisi ve Rusçadaki yazılışlarıyla verilmiştir. Bunların yanı sıra kalıplaşmış Rusça bir ifade de sadece Türkçe çevirisiyle verilmiştir.

Türkçe çevirileriyle birlikte verilen Rusça sözcük ve ifadeler:

"Kırık dökük Rusçamızla "Dobriy veçer" dedik, yani iyi akşamlar" (Livaneli, 2013, s. 181).

"Çorni'nin siyah demek olduğunu anlamıştık" (Livaneli, 2013, s. 193).

"şarkılarda "oçi çorniye" geçiyordu hep; siyah gözler demekmiş" (Livaneli, 2013, s. 193).

"Sadece "Dva çay pajalusta" (iki çay lütfen) demeyi öğrenmiştik" (Livaneli, 2013, s. 206).

"İngilizce Rusça cümleler kitabını çıkardım ve işaret parmağımla ona şu cümleyi gösterdim: можете ли вы постояте. Kitaba göre bu "Bir dakika bekler misiniz demektir" (Livaneli, 2013, s. 274).

İngilizce karşılığıyla verilen Rusça "Ya tebya lyublyu" 'seni seviyorum' ifadesi de bu başlık altında değerlendirilebilir:

“Sen ‘I love you’ dediğin zaman, benim onu ‘Ya tebya lyublyu’ diye söylemem bir çeviri olmuyordu, çok daha fazla bir anlam taşıyordu” (Livaneli, 2013, s. 291).

Çevrilmeden verilen Rusça sözcük ve ifadeler:

“yine “Niet” cevabı alınca sonunda çareyi anons yapmakta buldu” (Livaneli, 2013, s. 178).

“Anladığımız kırık dökük birkaç Rusça kelimeyle bunlardan bir anlam çıkarmaya çalışıyorduk: Pajalsta, sto, gavari, davay vs.” (Livaneli, 2013, s. 206).

“Rusça bir şeyler söylediler. “Davay davay” demelerinden ayağa kalkıp onlarla gitmem gerektiği gibi bir şey çıkardım” (Livaneli, 2013, s. 263).

“Kadın Rusça bir şey söyledi. Sadece “Niet, niet” dediğini anladım” (Livaneli, 2013, s. 273).

Romanda Sovyetler Birliğinin perestroyka döneminde bozulmaya başlayan ekonomik yapısı ve değişen toplumsal yapısına değinilmiştir: “o sırada Rusya yoksulluğun pençesinde kıvranıyordu. Kimse maaş alamıyor, yiyecek bulamıyor, herkes hayatta kalmanın çarelerini araştırıyordu (...) Bu yüzden para dedin mi akan sular duruyordu o günlerde Rusya’da” (Livaneli, 2013, s. 175). Kahramanın, söz konusu dönemde Sovyetler Birliği için görece yüksek maaşı sayesinde çevresindeki Ruslara sağladığı olanaklar sadece Türkçe çevirisi verilen özlü bir sözle ifade edilmiştir: “akşamları hep birlikte votkalı, havyarlı neşeli yemekler yiyorduk. Ruslarda bir atasözü varmış “Beyaz ekmek, siyah havyar!” diye. Ludmilla durmadan bu sözü söyleyip gülüyordu” (Livaneli, 2013, s. 192-193). İyi yaşam tarzının sembolik ifadesi olan söz aynı zamanda Sovyet insanının değişen bakış açısını ve değerlerini de yansıtmaktadır.

Bu sözcük ve ifadelerin kullanımında bazı yanlışlıklar dikkat çekmektedir. Örneğin *çorni* (çyornıy-tekil), *çorniye* (çyornıye-çoğul), *pajalsta* (pajaluysta ‘lütfen’) sözcükleri ses özellikleri açısından yanlışlık içermektedir. Ayrıca “Dva çay pajalusta” ifadesinde de dilbilgisel bir yanlışlık vardır. İfadenin doğrusu *dva çaya pajaluysta* biçiminde olmalıdır. Mehmet karakterinin Rusça bilgisinin eksikliğini yansıtmak için söz konusu yanlışlıkların özellikle yapıldığı anlaşılmaktadır.

Günlük iletişimde sıkça kullanılan *davay* ‘hadi’, *gavari* ‘söyle’, *niet* ‘hayır, yok’, *pajaluysta* ‘lütfen’, *sto* ‘yüz’ gibi basit sözcüklerin Türkçe çevirisi verilmemiştir. Bu sözcüklerin anlamını kahramanın kendisinin de bilmediği görülmektedir. Türkçe karşılığı verilmeyen bu sözcüklerle dil bilmemekten kaynaklanan yabancılık duygusunun okura da yaşatılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Yazar Rusça sözcük ve ifadeleri yanlış kullanarak kahramanın başına büyük dertlerin açılmasına neden olan iletişim sorununu ortaya koymaya çalışmıştır. Bu durum yabancı dil eklentilerinin *yazarın eleştirel konumunu gösterme işleviyle* bağlıdır. Yabancı dil eklentileri yazar tarafından bilinçli olarak kullanılarak metin içinde deyişsel – anlamsal bir karşıtlık yaratırlar. Bu yolla yazar edebi eserde işlediği konu ve kahramana karşı olan eleştirel tutumunu ortaya koyar. Kahramanın yabancı dil eklentileri kullanılarak oluşturulan dil portresiyle eserin kurgusu arasında bir ilişki kurulur. *Kardeşimin Hikâyesi* romanında da kahramanın Rusça bilmemesi meydana gelen olaylarla ilişkilendirilmiştir. Mehmet karakterinin Rusça bilmemesi romanın birçok yerinde vurgulanmaktadır:

“adam bana Rusça bir şeyler sorunca o dili bilmediğimi söyledim” (Livaneli, 2013, s. 88); “Sonra kız Rusça bir şeyler söylemiş” (Livaneli, 2013, s. 173); “Rusça bir şeyler söyledi. Bir tek Olga sözcüğünü anladık tabii” (Livaneli, 2013, s. 176); “Tek zorluğumuz onların tek kelime İngilizce bilmemeleri, bizim de tek kelime Rusça anlamamamızdı” (Livaneli, 2013, s. 193); “Adam umutsuz bir ifade takınarak bir şeyler söyledi, ama yine anlamadım ben tabii (...) Rusça bir şeyler konuştu, galiba verdiğim numaraları yazdırdı” (Livaneli, 2013, s. 267); “bir kadın sesi. Arkamda duran birinden geliyordu, Rusça bir şeyler söylüyordu” (Livaneli, 2013, s. 295) vd.

Mehmet karakterinin bozuk Rusçasıyla romana taşınan eklentiler, yabancı ülkelere çalışmak için giden fakat oranın dilini öğrenemeyen insanların tipik iletişim sorununu yansıtmaktadır. Bu durumun romanda özellikle vurgulandığı görülmektedir. Hatta esas öykü de bu çerçevede biçimlenmiştir. Romanın 20. bölümünün “Tercüman aracılığıyla aşk (...)” başlığından da anlaşılacağı üzere kahramanın Olga ile ilişkisi Ludmilla’nın tercümanlığıyla sürmektedir. Ludmilla ise çeviriyi istediği gibi yönlendirmektedir. Bu durum tüm olayların Mehmet’in iradesi dışında gelişmesine neden olmuştur:

“Bu kadın neler karıştırmıştı böyle, beni ihbar edip hapse attıracak kadar nefret etmesinin sebebi neydi? Hangi amaçla yapmıştı bunu? Ve en önemli soru da şuydu: Acaba Olga’yla aramızdaki konuşmaları olduğu gibi çevirmiş miydi, yoksa istediği gibi yönlendirmiş miydi bizleri?” (Livaneli, 2013, s. 275).

“İlk gece sana bunları anlatmıştı işte (...) “Ama sen çevirmedi...” “Hayır!” Daha sonra söylediklerimi de çevirmedi.” “Hayır, çevirmedi, başka şeyler söyledim” (Livaneli, 2013, s. 293).

Ludmilla, Mehmet’in Rusça’yı hiç anlamamasından yararlanarak Olga’yı istediği gibi yönlendirmiş hatta bunu yaparken sadece Rus dilini ve kültürünü bilenlerin anlayabileceği şiirsel bir iletişim yöntemi seçmiştir.

“Senin söylediklerini çevirmiyor, kendi aşkımı anlatıyordum. Arada Yesenin’den, Puşkin’den ikimizin de bildiği ama senin bilemeyeceğin dizeler, deyimler kullanıyordum. Bana, dil üstünden âşık olduğumu söylersen buna itiraz etmem” (Livaneli, 2013, s. 291).

Burada Mehmet’in Rus diline ve kültürüne yabancılığı açıkça vurgulanmaktadır. Ayrıca Ludmilla ve Olga arasındaki aşkın ortak dil sayesinde geliştiği belirtilmektedir.

Yabancılık ve iletişim sağlayamama *Kardeşimin Hikâyesi* romanının kurgusal yapısını biçimlendiren en önemli öğelerdendir. Bu durumun nelere yol açacağı konusunda okuyucu Romanın henüz ilk sayfalarında bilgilendirilmektedir. Kahraman kendisine “Ahmet Arslan” yerine “Ahmet Aslan” diye hitap eden gazeteci kızı, soyadını yanlış söylememesi konusunda “Tek harflerin nelere yol açabileceğini bir bilerseniz...” (Livaneli, 2013, s. 23) diyerek uyarılmaktadır. Burada tüm olayların nedeni olan ad karışıklığına gönderme yapılarak çözüm hakkında ipucu verilmektedir.

Hayranlık uyandırma işlevi

Bu grupta okuyucunun etkilenmesi, sürüklenmesi, metnin iç dünyasına çekilmesi için kullanılan yabancı dil eklentileri yer alır. Yazar yabancı dil eklentilerinin anlam, ses ve font özellikleriyle okuyucuyu etkilemeye çalışır. Başlı başına canlılık yaratma aracı olan yabancı

grafik sistemi bu işlevin yerine getirilmesinde oldukça etkilidir. Yukarıda *ses ahengi oluşturma işlevi* başlığı altında verilen “*можете ли вы постояте*” ifadesi bu duruma da örnek gösterilebilir. Kiril alfabesini bilmeyen kahraman için sadece bir görüntü olan bu ifade değişik grafik özelliğiyle metne de görsel bir canlılık katmıştır.

Kardeşimin Hikâyesi romanında kullanılan Rusça kişi adları da Rus dili ve kültürüyle ilgili bazı bilgiler vermektedir. Romanda Rusça kişi adlarının kısaltılarak söylenmesi ve baba adının kullanımı örneklendirilmiştir:

“Karisını çok severmiş, Maşasıyla, bu arada Maşa, Maria’nın kısaltmasıdır, Maşa’sıyla her sırrı paylaşmış” (Livaneli, 2013, s. 89).

“Olga’nın soyadını sordu. “Olga Pavlovna” dedim. O da bana Pavlovna’nın soyadı olmadığını, baba adı olduğunu, Rusların kız ise baba adlarının sonuna -ovna, -evna; erkek için ise -oviç, -eviç eki alarak anıldıklarını söyledi. Bu yüzden ben Olga Pavlovna dediğimde, Pavel kızı Olga demiş oluyordum ki herhalde böyle on binlerce kız vardı Rusya’da” (Livaneli, 2013, s. 277-278).

Romanda teninin beyazlığı (Livaneli, 2013, s. 131, 196) özellikle vurgulanan Ludmilla karakterinin soyadının Rusça *belyy* ‘beyaz’ sözcüğünden gelen *Belinskaya* (Livaneli, 2013, s. 278) olması da ilginç bir ayrıntıdır.

2. Egzotizmler

Egzotizmler genel anlamıyla herhangi bir ülkenin veya milletin gündelik eşyalarının, giysilerinin, gelenek ve göreneklerinin milli adıdır. Egzotizmler genellikle alıcı dilin dilbilgisi ve ses özelliklerine uyum sağlarlar ve o dilin alfabesiyle yazılırlar. Alıntılı olduğu dilin kültürel özelliklerini yansıtan bu sözcüklerin alıcı dilde eş anlamlıları yoktur. Dünyaca ünlü Rus oyuncak bebeği *matruşka* (Livaneli, 2013, s. 131) ve *borç* (Livaneli, 2013, s. 279) çorbası, *Kardeşimin Hikâyesi* romanında dilsel özellikleriyle egzotizm olarak değerlendirilebilecek öğelerdir. Bununla birlikte Rusçadaki biçimleriyle alıntılanmayan fakat sadece Rus kültürüne özgü bazı eşyalardan da bahsedilmiştir. Geleneksel Rus kadın giyiminin tipik parçalarından olan “çiçekli başörtüsü” (Livaneli, 2013, s. 177), Rus yaşamının ve doğasının betimlendiği, özellikle de “ressam Şişkin’in resimlerinin işlendiği kutular” (Livaneli, 2013, s. 177) Rus milli kültürünün özgün öğelerindedir.

Egzotik sözcüklerin yanı sıra Rusya ve Sovyetler Birliği tarihiyle özdeşleşen çeşitli kavramlara da yer verilmiştir. Burada özellikle *perestrojka* ve *glasnost* terimleri dikkat çekmektedir. Sovyetler Birliğinin son dönemlerindeki sosyal ve ekonomik yapısı bu terimlerin kullanıldığı “şimdi de glasnost ve perestroikanın ölmeye mahkûm ettiği insanlar” (Livaneli, 2013, s. 191) ifadesiyle betimlenmiştir. Romanda ayrıca Sovyetler Birliğinin, “Kızıl Ordu” (Livaneli, 2013, s. 129), Sovyet savaş uçağı “MİG” (Livaneli, 2013, s. 132), Sovyet gizli servisi “KGB” (Livaneli, 2013, s. 132 vd.), Sosyalist devrimin önderleri “Lenin” (Livaneli, 2013, s. 173 vd.) ve “Stalin” (Livaneli, 2013, s. 192), milli otomobil markası *Lada* (Livaneli, 2013, s. 211 vd.) gibi sembolik değerlerine de değinilmiştir.

3. Rus edebiyatından alıntılar

Kardeşimin Hikâyesi romanındaki rusizmlerin bir kısmını da metinlerarasılık yöntemiyle Rus Edebiyatından yapılan alıntılar oluşturmaktadır. Anlatıcı edebiyata özel bir ilgi duyan hatta kendisinin de bazı yazarlık denemeleri olan birisidir. Anlatıcı bu durumu kendi sözleriyle de ifade etmektedir: “Benim için hayat bir roman, herkes de roman kahramanı” (Livaneli, 2013,

s. 155). Romanda birçok kere dünya edebiyatından çeşitli eserlere, yazarlara ve kahramanlara, efsanelere göndermeler yapılmaktadır. Bin Bir Gece Masalları (Livaneli, 2013, s. 189); Stendhal (Livaneli, 2013, s. 142), Montaigne (Livaneli, 2013, s. 145), Kavabata (Livaneli, 2013, s. 182) Márquez (Livaneli, 2013, s. 182); Leyla ile Mecnun (Livaneli, 2013, s. 169); Keşanlı Ali (Livaneli, 2013, s. 69), Othello (Livaneli, 2013, s. 144), Bovary (Livaneli, 2013, s. 182), Şehrazad (Livaneli, 2013, s. 189); Mankurt (Livaneli, 2013, s. 252) bunlardan bazılarıdır.

Anlatıcının özellikle Rus edebiyatına yaptığı göndermelerin, romanın kurgusal planında önemli işlevler yüklediği görülmektedir. Bunlardan en önemlisi roman karakterlerinden olan Muharrem'i, Smerdyakov'a benzeterek Dostoyevskiy'in *Karamazov Kardeşler* romanına yaptığı göndermedir (Livaneli, 2013, s. 155). Muharrem karakterinin Smerdyakov karakteriyle birçok yönden benzeştiği görülmektedir: tecavüz sonucunda doğmuştur, annesi hizmetçilik yapmaktadır, bir beyin hastalığının pençesindedir. Muharrem'in ve Smerdyakov'un hikâyeleri söz konusu her iki romanda da herkes tarafından bilinir ama asla dillendirilmez. Fakat burada çok daha önemli bir detay dikkat çekmektedir. Anlatıcı "Yani Muharrem bir çeşit Smerdyakov" (Livaneli, 2013, s. 155) ifadesiyle aslında katilin kim olduğu konusunda ipucu vermektedir. *Karamazov Kardeşler*'i bilen okuyucu tüm bu benzerliklerden yola çıkarak Muharrem'in de Smerdyakov gibi katil olduğunu tahmin edebilecektir.

Yazar özellikle kişi ve sahne betimlemelerinde Rus Edebiyatından yaptığı başka alıntılardan da yararlanmıştır. Örneğin 13. bölüm "Ebedi Koca" olarak adlandırılmıştır. Anlatıcı, Dostoyevski'nin aynı adlı romanından yaptığı alıntının sebebini bizzat kendisi açıklamaktadır: "Bu bölümün başlığını sara hastalığından mustarip Petersburglu bir yazardan ödünç aldığımı gizleyecek değilim, ama bu kıt yeteneğimle (...) Ali'nin durumunu daha iyi anlatmama olanak yok" (Livaneli, 2013, s. 141).

Anlatıcı, Belarus'daki mutluluğunu Anna Karenina romanından alıntıladığı bir cümleyle tanımlamaktadır: "Hani Tolstoy, Anna Karenina'ya "Bütün mutlu aileler birbirine benzer" diye başlar ya (...) işte biz de o mutlu aileler gibi olmuştuk" (Livaneli, 2013, s. 192). Anlatıcı "aşk yüzünden intihar" konusuyla ilgili görüşlerini yine Tolstoy'un Anna Karenina romanına yaptığı göndermelerle örneklendirmektedir (Livaneli, 2013, s. 169 vd.).

Kardeşimin Hikâyesi romanında mekânsal kurgunun bir parçası olarak yer alan rusizmler aynı zamanda deyişsel bağlamda da önemli işlevler üstlenmiştir. Anlatıcının Sovyetler Birliğindeki yaşamını yansıtan rusizmlerin özellikle Rusça eklenti biçimindeki kullanımları dikkat çekmektedir. Bu eklentilerle öncelikli olarak dil ve kültür farklılıklarının gösterilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte anlatıcının karşı karşıya kaldığı yabancılaşma duygusunun okura da yansıtılmasıyla eklentilerin deyişsel işlevi de ön plana çıkmaktadır.

Sovyet ve Rus kültürünün genel görünümünün betimlenmesinde egzotizmlerden de yararlanılmıştır. Dönemin tipik özelliklerini yansıtan egzotizmler deyişsel açıdan da romana farklı bir renk katmıştır.

Rus edebiyatına yapılan göndermeler de romandaki rusizmlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu göndermeler konunun işlenişine önemli katkılar sağlamıştır. Bununla birlikte Rus edebiyatından verilen örneklerin romanın mekânsal kurgusuyla sağladığı uyum da dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- Geranina, İ. N. (2007). K opredeleniyu ponyatiya "inoyaziçnoye vkraplenie". *İzvestiya PGPU im. B. G. Belinskogo, Gumanitarniye nauki No: 4, (Vıpusk No: 8), 38-40.*
- Listrova, Y. T. (1976, may - iyun). İnoyaziçnogo vrajeniya v proizvedeniyah Puškina. *Russkaya reç, Nauçno-populyarnaya jurnal İstituta russkogo yazıka Akademii Nauk SSSR, (3), 28-32.*
- Livaneli, Z. (2013). *Kardeşimin Hikâyesi* (100 b.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Manina, S. İ. (2010). Pragmatičeskie funktsii inoyaziçnih vkrapleniy. *Vestnik Adıgeyskogo gosudarstvennogo universiteta, Seriya 2: Filologiya i iskusstvoovedenie (Vıpusk No: 1). 9 13, 2014 tarihinde <http://cyberleninka.ru/article/n/pragmaticheskie-funktsii-inoyazychnyh-vkrapleniy> adresinden alındı*
- Norlusenyan, V. S. (2010). İnoyaziçnie vkrapleniya: Sovremennoye sostoyanie problemi. *Vestnik novgorodskogo gosudarstvennogo universiteta No: 57, 63-66.*
- Novojenova, Z. L. (2012). İnoyaziçnie vkrapleniya kak diskursivnoye yavlenie: Russkoye slovo v çujom tekste. *Vestnik Balmiyskogo federel'anogo universiteta im. İ. Kanina, Vıp. 8, 37-42.*